ÎNCEPUTUL BISERICII DUPĂ *FAPTELE APOSTOLILOR*

Pr. Conf. Alois Bulai
Institutul Teologic Romano-Catolic, Iaşi

Spaţiul acestei conferinţe nu ne permite să abordăm toată problematica variată, nuanţată şi, de multe ori, complexă pe care o presupune realitatea Bisericii în *Faptele Apostolilor*. De aceea, ne vom opri doar la patru aspecte: precizări terminologice, începuturile Bisericii, misiunea apostolilor şi viaţa primei comunităţi creştine aşa cum este prezentată în rezumatele care îi aparţin sfântului Luca.

1. Precizări terminologice

În dicţionarele generale[1], cuvântul Εκκλεσία are două semnificaţii:

1. Adunare populară
2. Biserică,

din care primul sens este considerat ca profan, al doilea sens ca fiind biblic şi eclezial.

Dintre acestea, *Dicţionarul Liddel – Scott*[2], fără ca să se depărteze prea mult de schema obişnuită, înregistrează şi semnificaţia termenului prezent în LXX şi, de aceea, dă următoarele sensuri:

1. Adunare convocată în mod ordonat, mai puţin generală decât termenul συλλόγος.

2 a. În LXX – comunitatea ebraică;

2 b. În NT – Biserica înţeleasă ca fiind creştinii formând un tot unitar.

Dicţionarele Noului Testament menţionează aceste semnificaţii dar disting în scrierile Noului Testament două accepţiuni noi:

a. Biserica, în sens de comunitate universală;

b. Comunitate, înţeleasă ca o unitate aparte, cu referinţă la comunitatea care se adună într-o casă.

---

[1] Cf. V. MAGNIEN – M. LACROIX, *Dictionaire grec-français*, Librairie Berlin, Paris 1969, 524.

[2] *Greek-English Lexicon*, Clarendon Press, Oxford 1968, 509.

Problema care se pune este aceea de a şti care a fost sensul originar, cel de Biserică universală sau cel de comunitate singulară, mai precis, dacă este vorba de o simplă asimilare a celor două semnificaţii sau dacă este vorba de o succesiune în timp. F. Zorell[3] explică termenul în această ordine: *Coetus religiosus... universitas eorum qui ad societatem religiosam a Christo institutam pertinent, e ecclesia aliqua particularis, i.e. alicuius regionis vel civitatis Christi fideles suo episcopo subditi, fere dioecesis.* Preuschen-Bauer[4] distinge: comunitatea formată din creştinii care trăiesc într-un loc şi, în sens universal, Biserica, în care intră toţi credincioşii. De aceea, se face distincţie între *Ecclesia* locală şi *Ecclesia* universală. Această distincţie este reluată în mod diferit de dicţionare pentru că sunt pasaje în care nu este chiar clar dacă este vorba de Biserică sau de comunitate. Aceste distincţii sunt necesare nu atât pentru sensul lexicografic şi biblico-teologic, cât mai ales pentru nuanţele confesiunilor sau a tendinţelor religioase pentru că (anglicanii, de exemplu, vorbesc despre εκκλησια înţelegând termenul ca unica Biserică sau „totalitatea creştinilor". Protestanţii pozitivi înţeleg comunitatea universală, spre deosebire de protestanţii liberali pentru care este vorba de comunităţile individuale, dar de multe ori persistă confuzia) toate aceste diferenţe se reflectă în traduceri şi în comentarii.

Făcând acum legătură mai strictă cu folosirea lingvistică veterotestamentară pentru care Εκκλησια indică tot ansamblul comunităţii poporului israelit, putem înţelege că termenul se referă la „comunitatea de mântuire neotestamentară" care apare, în primul rând, ca o comunitate universală, iar apoi, ca aceeaşi comunitate neotestamentară de mântuire „într-o delimitare locală"[5].

În LXX, cuvântul desemnează o adunare convocată pentru un gest religios, deseori de cult (de exemplu *Dt* 23; *1Rg* 8; *Ps* 22,26). El corespunde ebraicului *qahal*, folosit mai ales de şcoala deuteronomistă pentru a desemna adunarea de la Horeb (*Dt* 4,10), din câmpiile Moabului (*Dt* 1,30) sau din pământul făgăduinţei (*Ios* 8,35; *Jud* 20,2), iar de cărţile Cronicilor pentru a desemna adunarea liturgică a lui Israel din timpul regilor (*1Cr* 28,8; pentru timpul de după exil, cf. *Neh* 8,2). Dar dacă termenul Εκκλησια traduce întotdeauna termenul *qahal,* acesta din urmă este uneori redat şi de alte cuvinte, în special de συναγογη care este

[3] *Lexicon Graecum Novi Testamenti*, Roma Biblical Institut Press 1978[3], 398-399.

4 Citat de K.L. SCHMIDT, „Εκκλησια", *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament* (= *ThWNT*), Ed. G. Kittel, trad. italiană, IV, 1492.

[5] Cf. K.L. SCHMIDT, „Εκκλησια", 1491-1494; Cf. M.C. MATURA, „Le qahal et son contexte cultuel", în *L'Église dans la Bible. Communications présentées à la XVIIe réunion annuelle de l'Acebac*: Studia 13, 9-18.

mai des folosit pentru a traduce termenul sacerdotal *'edah*. Alegerea lui Εκκλησια făcută de LXX a fost influenţată de asonanţa *qahal* / *Ecclesia*, dar şi de sugestiile etimologice: acest termen provine din 'εκ-καλέω (a chema din, a convoca), ce indică prin sine faptul că Israel, poporul lui Dumnezeu, era adunarea unor oameni chemaţi din iniţiativa divină şi se întâlnea cu expresia sacerdotală în care se cuprindea ideea de chemare: κλήτη 'αγία traducere literală a expresiei ebraice *miqra qodeş* („adunare sfântă"; *Ex* 12,16; *Lev* 23,3; *Num* 29,1)[6].

Prima generaţie creştină, ştiindu-se noul popor al lui Dumnezeu (*1Pt* 2,10) prefigurat de „Biserica din pustiu" (*Fap* 7,38) a adoptat acest termen care, provenind din Scripturi, era foarte potrivit să o desemneze ca „Israelul lui Dumnezeu" (*Gal* 6,16; cf. *Ap* 7,4; *Iac* 1,1; *Fil* 3,3)[7].

2. Începuturile Bisericii

Biserica a fost pregătită multă vreme de Dumnezeu. În sensul acesta, se vorbeşte despre Biserica de la Abraham, ba chiar de la Adam, întrucât Dumnezeu a pregătit adunarea fiilor săi risipiţi (*In* 11,51), iar Biserica este comunitatea oamenilor beneficiari ai mântuirii lui Isus Cristos (*Fap* 2,47), apărută la capătul planului divin de mântuire care culminează în această comunitate şi care a fost conceput „înainte de întemeierea lumii" (*Ef* 1,4). Intrând prin credinţă în Biserica lui Cristos, toate neamurile vor fi binecuvântate în Abraham (*Gal* 3,8-9 = *Gen* 12,3 LXX; cf. *Ps* 47,10). Între Israel, posteritatea după trup a patriarhilor, şi Biserică există deopotrivă ruptură şi continuitate. De aceea Noul Testament aplică noului popor al lui Dumnezeu numele celui vechi, dar folosindu-se de transpuneri şi contraste. Amândouă sunt Εκκλησια, însă cuvântul desemnează acum misterul necunoscut de Vechiul Testament, trupul lui Cristos (*Ef* 1,22-23), iar cultul adus lui Dumnezeu este în întregime spiritual[8].

Biserica se naşte o dată cu Paştele lui Cristos, când el trece din această lume la Tatăl său (*In* 13,1). Cu Cristos eliberat din lanţurile morţii şi devenit duh dătător de viaţă (*1Cor* 15,45) apare o omenire nouă, o creaţie nouă. Părinţii Bisericii au spus deseori că Biserica, noua Evă, s-a născut din coasta lui Cristos în timp ce dormea somnul morţii, după cum prima Evă ieşise din coasta lui Adam care adormise; sfântul evanghelist Ioan, dând mărturie despre străpungerea cu

---

[6] P. TERNAN, „Biserică", *Vocabulaire de Theologie Biblique*, ed. X. LEON-DUFOUR, du Cerf, Paris 1970[7], trad. română, ARCB, Bucureşti 2001, 62.

[7] P. TERNAN, „Biserică", 62.

[8] Cf. P. TERNAN, „Biserică", 62-63.

suliţa (*In* 19,34ş.u.), sugerează această imagine, dacă este adevărat că pentru el sângele şi apa simbolizează mai întâi jertfa lui Cristos şi Duhul care însufleţeşte Biserica, şi apoi sacramentele Botezului şi Euharistiei, care îi transmit viaţa. Însă trupul Bisericii nu este viu decât dacă este trupul lui Cristos cel înviat, revărsând Duhul (*Fap* 2,32). Această revărsare a Duhului începe în ziua de Paşti (*In* 20,22), din momentul în care Isus suflă Duhul re-creator (*In* 20,22; cf. *Gen* 1,2) asupra discipolilor adunaţi de el, conducătorii noului popor al lui Dumnezeu. Luca situează în ziua Rusaliilor, zi în care iudaismul comemora împlinirea Paştelui şi darul Legământului, marea revărsare carismatică (*Fap* 2,4) în vederea mărturiei celor doisprezece (*Fap* 1,8) şi a manifestării publice a Bisericii. De aceea, Rusaliile constituie pentru ea ziua oficială de naştere şi reprezintă, într-un fel, pentru Biserică ceea ce fusese pentru Isus, zămislit de Duhul Sfânt (*Lc* 1,35: „Îngerul i-a spus: «Duhul Sfânt se va coborî peste tine şi puterea Celui Preaînalt te va umbri. De aceea şi Cel Sfânt care se va naşte din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema»"), ungerea conferită lui de acest Duh în zorii misiunii sale mesianice (*Fap* 10,38: „Cum Dumnezeu a uns cu Duhul Sfânt şi cu putere pe Isus din Nazaret care umbla din loc în loc, făcea bine şi vindeca pe toţi cei ce erau apăsaţi de diavol; căci Dumnezeu era cu el"; *Mt* 3,16: „De îndată ce a fost botezat, Isus a ieşit afară din apă. Şi în clipa aceea cerurile s-au deschis şi a văzut pe Duhul lui Dumnezeu coborându-se în chip de porumbel şi venind peste el")[9].

3. Misiunea apostolilor: mărturia

Din ziua de Rusalii, Biserica se va răspândi cu repeziciune prin forţa Duhului Sfânt şi prin activitatea apostolilor. În cele două cărţi ale sfântului Luca, grupul celor Doisprezece discipoli ai lui Isus este prezentat a fi identic cu conceptul de apostoli. După *Lc* 6,13, Isus însuşi i-a numit apostoli pe cei Doisprezece. Despre cei Doisprezece ca despre un grup fix de ucenici ai lui Isus vorbesc următoarele pasaje: *Lc* 8,1 („Curând după aceea Isus umbla din cetate în cetate şi din sat în sat şi propovăduia şi vestea Evanghelia împărăţiei lui Dumnezeu. Cei doisprezece erau cu el"); *Lc* 9,1.12 („Isus a chemat pe cei doisprezece ucenici ai săi, le-a dat putere şi stăpânire peste toţi demonii şi să vindece bolile. Fiindcă ziua era pe sfârşite, cei doisprezece s-au apropiat şi i-au zis: «Dă drumul mulţimii ca să se ducă prin satele şi cătunele de primprejur să găzduiască şi să caute de ale mâncării; pentru că aici suntem într-un loc pustiu»"); *Fap* 6,2

[9] Cf. P. TERNAN, „Biserică", 65.

(„Cei Doisprezece au adunat mulţimea ucenicilor şi au zis: «Nu este potrivit pentru noi să lăsăm cuvântul lui Dumnezeu ca să slujim la mese»”.). Când din acest grup lipseşte Iuda, Luca vorbeşte de cei unsprezece (*Lc* 24,9.33: „La întoarcerea lor de la mormânt, au povestit toate aceste lucruri celor unsprezece şi tuturor celorlalţi”; *Fap* 1,26: „Au tras la sorţi şi sorţul a căzut pe Matia, care a fost numărat împreună cu cei unsprezece apostoli” etc.). Din analiza lexicală a scrierilor sfântului Luca apare cu claritate că termenii „martor”, „a da mărturie”, „mărturie” au o semnificaţie aparte. Termenul „Μάρτυς” apare în *Luca* de două ori iar în *Faptele Apostolilor* de 13 ori. În toate celelalte scrieri ale NT apare numai de 20 de ori. La origine, martorul este cel care atestă un fapt din experienţa proprie într-un ambient juridic, în special la tribunal[10].

La fel ca în lumea greacă, şi în NT termenul poate să meargă dincolo de sensul strict juridic, pentru a indica martorul care din convingere dă mărturie despre unele lucruri care nu sunt empiric demonstrabile[11]. În Luca, pornind de la *Lc* 11,48; *Fap* 6,13; 7,58, „martorul” este cel care dă mărturie despre Cristos, mărturie care trebuie să se bazeze pe o experienţă proprie. Acest lucru se presupune pentru majoritatea cazurilor, dar nu întotdeauna. În timp ce după Luca, cei Doisprezece l-au văzut pe Isus în activitatea sa publică pe pământ şi înviat, despre Paul se poate spune că l-a văzut numai înviat. Nu este clar dacă Ştefan, pentru „viziunea lui Cristos” (*Fap* 6,55-56), poate fi numit martor. După Stratmann[12], Paul nu este „martor al faptelor asemenea apostolilor în sensul de a putea fi garant al istoriei lui Cristos pe baza experienţei personale proprii”. El este totuşi un martor al adevărului. El acţionează ca un misionar dând mărturie de credinţa sa în Cristos. Rezultă, prin urmare, că, în aplicarea conceptului de „μάρτυς” lui Paul, prevalează sensul de martor al adevărului în activitatea misionară.

Regula că numai cei doisprezece sunt consideraţi martori ai lui Cristos are numai câteva excepţii *Fap* 22,15; 26,16 unde Paul este numit martor şi *Fap* 22,20 unde Ştefan este numit martor. Aşadar, este justificat din punct de vedere metodologic să considerăm că sfântul Luca aplică de obicei şi cu precădere conceptul de martor în special celor Doisprezece[13].

---

[10] Cf. H. STRATHMANN, „Μαρτυς, μαρτυρηω, μαρτυρια, μαρτυριον”, în *ThWNT*, trad. italiană, VI, 1269-1391, în special 1273-1275.1292-1321.

[11] Cf. H. STRATHMANN, „Μαρτυς...”, 1310-1328; G. SCHNEIDER, *Die Apostelgeschichte*, I-Teil, Einleitung. Kommentar zu kap. 1,1 – 8,40, Herder, Freiburg 1980, trad. italiană, Paideia, Brescia 1985, 306-307.

[12] „Μαρτυς”, 1328.

[13] Cf. SCHNEIDER, *Die Apostolgeschichte*, 307, în special nota 5.

Dacă avem în vedere că *Fap* 1,8 („Ci voi veţi primi o putere când se va coborî Duhul Sfânt peste voi, şi-mi veţi fi martori în Ierusalim, în toată Iudeea, în Samaria şi până la marginile pământului") are un caracter programatic pentru structura globală a *Faptelor Apostolilor*, apar unele probleme cu privire la înţelesul conceptului „martor". De fapt, nu cei Doisprezece au dus mesajul până la „marginile pământului". Paul este cel care a făcut-o. Dacă sfântul Luca lasă să se înţeleagă chiar şi numai sporadic că îi atribuie şi lui Paul caracterul de Μαρτυς, cum poate să dezvolte un concept de martor, în sensul mărturiei oculare atât de strict limitat la cei doisprezece apostoli?

Este sigur că în *Fap* 1,8 Luca înţelege „până la marginile pământului" în sensul misiunii universale către păgâni (cf. *Is* 49,6; *Lc* 2,32; *Fap* 13,47). Însă nu este clar dacă prin „marginile pământului" Luca se gândeşte la Roma (făcând în felul acesta să coincidă programul din *Fap* 1,8 exact cu împlinirea lui în *Fap* 28) sau dacă se referă la o răspândire succesivă de neoprit a mesajului lui Cristos, pornind de la Roma. În orice caz, după ceea ce ne relatează *Faptele Apostolilor*, nu cei Doisprezece au ajuns acest obiectiv. Probabil nici Paul, după modul de a vedea al lui Luca, nu a dus mesajul „până la marginile pământului". Trebuie să ţinem cont că în *Fap* 1,8 li se spune celor Doisprezece că vor fi martori în Ierusalim, în toată Iudeea şi Samaria; dar apoi nu se vorbeşte despre o mărturie „la marginile pământului", ci se spune că mărturia apostolică va ajunge marginile pământului, probabil, în mod indirect.

În *Fap* 13,47, Paul este numit „lumina popoarelor" şi, paralel, „mântuire până la marginile pământului" (cf. *Is* 49,6); însă imaginea luminii folosită aici nu vrea să spună că Paul va ajunge fizic obiectivul său final. După sfântul Luca, misiunea specifică a lui Paul este aceea de a continua cauza celor doisprezece apostoli în lumea păgână. În acest rol, şi Paul este numit martor. În *Fap* 22,14-15, Anania îi spune lui Paul: „El mi-a zis: «Dumnezeul părinţilor noştri te-a ales să cunoşti voia lui, să vezi pe Cel Neprihănit, şi să auzi cuvinte din gura lui. Căci îi vei fi martor faţă de toţi oamenii pentru lucruri pe care le-ai văzut şi auzit»". Paul este, aşadar, martor ocular şi auricular. El l-a văzut şi l-a auzit pe Cristos. Cu toate acestea, este definit ca μαρτυς, nu în acelaşi fel ca cei doisprezece apostoli care îl văzuseră şi-l auziseră pe Domnul deja înainte de Paşti. Paul primeşte misiunea specifică de a da mărturie înaintea *tuturor oamenilor*. Aşadar, aplicând lui Paul conceptul de martor, Luca este constrâns să-i extindă semnificaţia. Chiar şi cel care nu l-a cunoscut pe Cristos în timpul vieţii sale pe pământ poate să fie martorul său. El vrea să arate că mărturia apostolică este încă vie în Biserica timpului său şi aceasta prin Paul. El este veriga de legătură

între „timpul apostolic" şi prezentul lui Luca, cel care reprezintă a treia generaţie creştină.

Însă Luca a extins la Paul nu numai conceptul de martor, ci şi pe cel de apostol. Totuşi, în *Fap* 14,14, Paul şi Barnaba sunt numiţi apostoli nu în sens direct[14]. La Iconiu, oamenii erau împărţiţi: „unii erau cu iudeii, alţii cu apostolii". Cine citeşte la prima vedere, vede în „iudei" pe iudeii care fuseseră menţionaţi mai înainte, care aveau sinagoga lor la Iconiu şi, prin urmare, în „apostoli" pe misionarii de care se vorbise în 13,50, adică Paul şi Barnaba. Este posibil, totuşi, ca aici, Luca să intenţioneze a spune că unii au format un partid pentru iudei şi alţii pentru cauza apostolilor. În felul acesta, cei care cred din Iconiu, ascultând de Paul şi Barnaba, se pun de partea apostolilor, adică de partea celor Doisprezece. „Domnul" nu numai că este şi el de această parte, dar el însuşi „dă mărturie pentru ei", făcând ca misionarii să săvârşească minuni.

Dar dacă nu suntem siguri că Luca le-a conferit şi lui Paul şi lui Barnaba titlul de apostol, în ceea ce priveşte calificativul de „martori", li-l atribuie cu siguranţă. Dacă nu pot fi dubii că ideea celor doisprezece apostoli ca martori ai lui Cristos este o concepţie propriu lucană, trebuie totuşi să considerăm că Luca nu a impus această concepţie a sa în mod violent şi împotriva oricărei tradiţii[15].

Fundamentul tradiţional al pericopei despre alegerea lui Matia este controversat. Oricum, scena îi aparţine lui Luca. Conceptul de apostol corespunde exact cu ceea ce Luca vrea, şi în altă parte, să indice martorul apostolic ce face parte din grupul celor Doisprezece.

Se pune o întrebare: de ce se străduieşte Luca atât de mult pentru restabilirea numărului celor Doisprezece şi asta înainte de coborârea Duhului Sfânt la Rusalii? Pentru unii comentatori alegerea lui Matia înseamnă expresia unei credinţe mesianice intacte faţă de Isus în cercul discipolilor săi între înălţare şi Rusalii. Nu trebuie uitat că o astfel de credinţă este exprimată cu ajutorul numărului 12.

Integritatea numărului 12 depinde pe de o parte de conceptul de martor din Deutero-Isaia în care Israelul este considerat martor înaintea popoarelor de-a lungul istoriei. De aceea, numărul 12 trebuia să fie refăcut înainte de Rusalii. Coborârea Duhului asupra tuturor cere ca noul Israel reprezentat de cei Doisprezece să fie prezent în totalitate. Acest Israel primeşte Duhul şi se prezintă ca martor înaintea popoarelor pământului, prezente deja în mod potenţial în

---

[14] Pasajul nu este sigur pentru critica textuală. Poate că este de preferat *lectio* mai dificilă, aceea din textul „occidental" din care lipseşte denumirea de „apostoli". Cf. G. SCHNEIDER, *Apostolgeschichte*, 315.

[15] Cf. G. SCHNEIDER, *Apostolgeschichte*, 315.

iudeii din diaspora prezenţi la sărbătoare, pentru a da mărturie în favoarea lui Cristos. Pentru acest început al activităţii de martori care trebuie să aibă loc în mod necesar la Ierusalim, trebuie ca numărul celor Doisprezece să fie complet. După moartea lui Iacob (*Fap* 12,2) nu se mai pune problema de a completa numărul[16].

De fapt, sfântul Luca nu expune o idee complet nouă când vorbeşte de cei Doisprezece apostoli. El nu are nevoie să impună această idee accentuând-o în chip deosebit. Iniţiativa sa este aceea de a lega această idee cu funcţia de martori pe care o au apostolii. Atribuindu-i lui Paul atât caracterul de martor cât şi, probabil, şi pe cel de apostol, el arată cu claritate continuitatea între cei Doisprezece şi marele misionar al păgânilor. În felul aceasta, este indicată şi existenţa unei continuităţi între Isus şi prezentul Bisericii. Unicitatea celor Doisprezece după Luca constă în legătura lor cu Isus al istoriei. Ei au făcut experienţa lui ca martori oculari, de aceea predica lor nu e ceva adus de ei în lume, ci este continuarea misiunii lui Isus în istoria care continuă. În acelaşi timp, spunem că tradiţia Bisericii despre Isus oferă o interpretare credibilă a evenimentului lui Cristos pentru faptul că este fondată pe mărturia apostolilor (*Lc* 1,1-4):

> Fiindcă mulţi s-au apucat să alcătuiască o mărturisire amănunţită despre lucrurile care s-au petrecut printre noi, după cum ni le-au încredinţat cei ce le-au văzut cu ochii lor de la început, şi au ajuns slujitori ai cuvântului, am găsit şi eu cu cale, prea alesule Teofile, după ce am făcut cercetări cu de-amănuntul asupra tuturor acestor lucruri de la obârşia lor, să ţi le scriu în şir, unele după altele, ca să poţi cunoaşte astfel temeinicia învăţăturilor pe care le-ai primit prin viu grai.

Scopul lucrării sfântului Luca este tocmai acela de a retransmite această mărturie. Sfântul Luca ştie că între generaţia lui, pe de o parte, şi cea a lui Isus şi a celor doisprezece apostoli, pe de altă parte, există o distanţă istorică. De aceea, caută să le comunice cititorilor săi certitudinea care le poate fi dată. Credibilitatea tradiţiei ecleziale despre Isus este garantată de cei doisprezece apostoli a căror predicare continuă să fie vie în Biserică. Ei au fost martori ai lui Cristos.

Dar faptul că Luca intenţionează să ofere cititorului garanţii nu înseamnă că el se gândeşte că credinţa creştină poate fi comunicată printr-o demonstraţie raţională şi istorică, fapt care este clar din două aspecte ale conceptului de mărturie. Mărturia apostolilor se naşte şi este provocată de Duhul pe care martorii

---

[16] Cf. K.H. RENGSTORF, „Die Zuwahl des Matthias (apg 1,15 ss)", *StTh* 15 (1961) 35-67; G. SCHNEIDER, *Die Apostolgeschichte*, 315-326.

oculari l-au primit în ziua de Rusalii. Mărturia martorilor (inclusiv Paul şi Ştefan) este mărturia pentru Cristos în faţa unui public care opune rezistenţă. Însă rezistenţa care se concretizează în chip special în persecuţii, constituie, în cele din urmă, o ocazie pentru a da mărturie şi a răspândi cauza Evangheliei în lume (cf. *Lc* 21,13; *Fap* 8,4; 9,1-31; 11,19; 21,27-2,31)[17].

4. Viaţa primei comunităţi creştine

Desigur, toată cartea *Faptelor Apostolilor* relatează viaţa primei comunităţi creştine. Ne vom opri numai asupra rezumatelor pe care le face sfântul Luca în:

2,42-47

Ei stăruiau în învăţătura apostolilor, în legătura frăţească, în frângerea pâinii şi în rugăciuni. Fiecare era plin de frică şi prin apostoli se făceau multe minuni şi semne. Toţi cei care credeau erau împreună la un loc şi aveau toate de obşte. Îşi vindeau ogoarele şi averile şi banii îi împărţeau între toţi, după nevoile fiecăruia. Toţi împreună erau nelipsiţi de la templu în fiecare zi, frângeau pâinea acasă şi luau hrana cu bucurie şi curăţie de inimă. Ei lăudau pe Dumnezeu şi erau plăcuţi înaintea întregului norod. Şi Domnul adăuga în fiecare zi la numărul lor pe cei care erau mântuiţi.

4,32-35

Mulţimea celor ce crezuseră era o inimă şi un suflet. Niciunul nu zicea că averile lui sunt ale lui, ci aveau toate de obşte. Apostolii mărturiseau cu multă putere despre învierea Domnului Isus. Şi un mare har era peste toţi. Căci nu era niciunul printre ei care să ducă lipsă; toţi cei ce aveau ogoare sau case le vindeau, aduceau preţul lucrurilor vândute, şi-l puneau la picioarele apostolilor; apoi se împărţea fiecăruia după cum avea nevoie.

şi 5,12-16

Prin mâinile apostolilor se făceau multe semne şi minuni în popor. Toţi stăteau împreună în pridvorul lui Solomon, şi niciunul din ceilalţi nu cuteza să se lipească de ei; dar poporul îi lăuda în gura mare. Numărul celor ce credeau în Domnul, bărbaţi şi femei, se mărea tot mai mult; până acolo că scoteau pe bolnavi chiar pe uliţe şi îi puneau pe paturi şi pe aşternuturi, pentru ca, atunci când va trece Petru, măcar umbra lui să treacă peste vreunul din ei. Mulţimea de asemenea alerga la Ierusalim, din cetăţile vecine şi aducea pe cei bolnavi şi pe cei chinuiţi de duhuri necurate: şi toţi se vindecau.

---

[17] Cf. G. SCHNEIDER, *Die Apostolgeschichte*, 311-320.

Cu siguranţă, Luca însuşi este autorul acestor informaţii sumare. Ele conţin materiale disparate în care informaţiile se adună şi se împletesc. Funcţia acestor rezumate în interiorul compoziţiei este aceea de a lega între ele pasajele narative în formă episodică şi de a lăsa impresia unui timp petrecut între aceste evenimente. Din punct de vedere al conţinutului, pe autor îl interesează o descriere generală şi idealizată a comunităţii primare.

Elementele comune în cele trei rezumate sunt următoarele:

– semnele şi minunile săvârşite prin apostoli (2,43; 4,33; 5,12);

– perseverenţa unanimă a creştinilor în templu, în porticul lui Solomon (2,44.46a; 5,12b);

– uimirea lumii din exterior faţă de comunitatea creştină (2,43a.47a; 5,13);

– creşterea comunităţii (2,47b; 5,14)

– punerea bunurilor în comun;

– bolnavii sunt aduşi la apostoli;

– vine lume şi din împrejurimile Ierusalimului care aduce bolnavi ce-şi găsesc vindecarea.

Prima informaţie pe care o avem despre prima comunitate din Ierusalim este aceea că toţi erau perseverenţi în învăţătura apostolilor şi comuniune, la frângerea pâinii şi la rugăciune.

Jeremias[18] susţine că cele patru expresii: învăţătura apostolilor, comuniunea, frângerea pâinii şi rugăciunile ar descrie desfăşurarea slujirii liturgice a comunităţii primare în toate fazele sale. Interpretarea acestei expresii trebuie să înceapă de la participiul προσκαρτεροῦντες (*erau perseverenţi*). Această expresie arată că prin Botez, neofiţii şi-au asumat angajamente permanente. Este probabil că Luca voia să propună timpului său o imagine cu valoare de exemplu. Într-o inscripţie de mână de la Pantikapaeum de pe malul Mării Negre datată în jurul anului 80 se află un cuvânt rar προσκαρτερήσις care înseamnă vizitarea regulată a sinagogii. Acest lucru corespunde modului în care este folosit verbul προσκαρτερεῖν în *Faptele Apostolilor* unde de multe ori înseamnă: „a aduce cult în mod regulat” (în 2,46 înseamnă cultul de la templu; în 1,14 înseamnă rugăciunea comună; în 6,4 înseamnă rugăciune şi slujirea cuvântului)[19]. Prin urmare, cele patru expresii pe care le întâlnim în două perechi şi depind direct

---

[18] Cf. J. JEREMIAS, *Die Abendsmahlsworte Jesu*, Goettingen 1967^4, trad. engleză SCM Press LTD, Londra 1966, 115-152.

[19] Singurele excepţii sunt în 8,13 şi 10,7 unde sensul cuvântului este de *a se ataşa de o persoană*.

de προσκαρτεροῦντες descriu succesiunea unei slujbe creştine timpurii: mai întâi, învăţătura apostolilor şi comuniunea (la masă), apoi frângerea pâinii şi rugăciunile. Această concluzie este susţinută de mai multe observaţii:

1. Întâlnirile comunităţilor creştine timpurii începeau cu învăţătura, lucru evidenţiat direct de *Fap* 20,7-12:

> În ziua dintâi a săptămânii, când eram adunaţi pentru frângerea pâinii, Paul, care trebuia să plece a doua zi, le vorbi şi prelungi cuvântul până la miezul nopţii. Erau lămpi multe în încăperea de la etaj, unde eram adunaţi. Un tânăr, numit Eutih, care stătea aşezat pe fereastră , fu cuprins de un somn adânc, în timp ce Paul vorbea mereu. Biruit de somn, căzu de la al treilea etaj şi fu ridicat de jos mort. Paul coborî, se plecă asupra lui şi luându-l în braţe zise: „Nu vă speriaţi, căci sufletul lui este în el". Apoi urcă, rupse pâinea şi, după ce mâncă, mai vorbi îndelung până în zori...

şi indirect de îndemnul pentru îmbrăţişarea sfântă pe care o găsim în mai multe scrisori ale Noului Testament (*Rom* 16,16; *1Cor* 16,20; *2Cor* 13,12; *1Tes* 5,26; *1Pt* 5,14). Acest îndemn arată clar că celebrarea cinei, introdusă de îmbrăţişarea sfântă urma îndată după lectura scrisorii (atunci când scrisoarea apostolică a luat locul învăţăturii apostolilor).

2. Celebrarea se sfârşea cu psalmi şi rugăciuni, lucru evidenţiat în *Fap* 2,46-47 şi confirmat de liturgiile euharistice din toată Biserica antică (Roma, Egipt, Africa), precum şi în mod indirect de rugăciunea de seară a comunităţii (*Fap* 12,12).

3. Contextul în care *Fap* 2,42 este plasat permite interpretarea expresiei în termenii cultului creştin timpuriu fără nici un fel de dificultate. După relatarea din 2,41 că la Rusalii au fost botezaţi 3000 de oameni, în 2,42 se adaugă că noii botezaţi luau parte în mod regulat la adunările comunităţii.

4. Un ultim argument provine din faptul cum a ajuns să fie cunoscută Cina Domnului ca „frângerea pâinii" (*Fap* 2,42.46; 20,7.11). În iudaism, „frângerea pâinii" nu se referea niciodată la întreaga cină, ci numai la acţiunea de împărţire a pâinii sau la ritul cu care se deschidea cina.

Dacă luăm în consideraţie cu atenţie cele patru expresii din *Fapte* (învăţătura apostolilor, κοινωνια, frângerea pâinii, rugăciunea) trebuie să ne punem următoarea întrebare: la ce se referă în mod exact κοινωνία atunci când termenul este folosit pentru a descrie o parte dintr-o întâlnire creştină pentru cult? Cineva ar putea să facă referinţă la *Rom* 15,26 unde κοινωνια este folosit în sens de contribuţie sau donaţie sau să se gândească la colecta pentru distribuţia zilnică (*Fap* 6,1) care avea loc după învăţătura apostolilor. Însă poate e mai bine să fie

tradus κοινωνια ca o „comuniune la masă”. Dacă această κοινωνια din *Fap* 2,42 se referă la ’Αγάπη atunci „frângerea pâinii” trebuie să se refere la Euharistia care urmează (cf. *Lc* 24,35). Desemnarea „frângerii pâinii” era apropriată pentru Euharistie şi în conformitate cu folosirea expresiei în mod curent, întrucât aceasta nu se referea la o masă, ci, mai degrabă, consta într-un ritual cu care începea masa. De aceea, trebuie să ajungem la concluzia că Cina Domnului ca frângere a pâinii a venit ca o consecinţă a separării Euharistiei de masa propriu-zisă. Dacă acest lucru este corect, atunci *Faptele Apostolilor* presupun cu adevărat această separare (20,11: Euharistia după miezul nopţii este evident)[20].

Prin διδαχή[21] (*învăţătura apostolilor*) Luca nu înţelege numai instruirea comunităţii, ci se referă la toată predicarea apostolilor înţeleasă în sens normativ[22]. Trebuie să ne gândim la κοινωνια ca la comuniunea bunurilor şi la reuniunile de fiecare zi. Celelalte concepte menţionează activităţi particulare în care se concretizează viaţa comunităţii.

Este accentuată perseverenţa „în fiecare zi”, lucru care, probabil, se referă numai la vizita de fiecare zi la templu (cf. 3,1). Perseverenţa cotidiană şi unanimă la templu se referă atât la liturgia rugăciunii (2,42; 3.1; *Lc* 24,53), cât şi la prezenţa la învăţătura apostolilor (2,42; 4,2; 5,12.21.42). Menţionarea frângerii pâinii (cf. v. 42) κατοικον face aluzie la mesele proprii luate din casă în casă în locuinţele private. Credincioşii iau hrană cu veselie şi în simplitatea inimii. Ei îl preamăresc pe Dumnezeu şi se bucură de respectul întregului popor iudaic. Şi Domnul adăuga în fiecare zi la numărul lor persoane care primeau mântuirea. Participiul σοζώμενοι lasă deschisă problema momentului precis al mântuirii, dar cel puţin lasă să se înţeleagă că pentru cei convertiţi această mântuire despre care s-a vorbit în c. 2,21.40 a început deja. Expresia „în fiecare zi” dă ideea unei creşteri fără încetare a comunităţii.

Privind în ansamblu situaţia comunităţii din *Faptele Apostolilor*, o parte destul de importantă a exegezei, începând deja din secolul trecut, vorbeşte des-

---

[20] Această interpretare o găsim în J. JEREMIAS, *Din Abendsmahlsworte Jesu*, 118-121. Împotriva acestei interpretări se situează G. SCHNEIDER, *Die Apostolgeschichte*, 395-399; H. CONZELMANN, *Die Apostolgeschichte*, 1972[2], trad. engleză, Fortres Press, Philadelphia 1987, 23; H. ZIMMERMANN, „Die Sammelberichte der Apostolgeschichte”, *BZ* 5 (1961) 71-82.

[21] În Luca, *Didahé* este vestirea către exterior. În *Lc* 4,32 *Didaché* îi aparţine lui Isus. În *Fap* 2,42 şi 5,28, la fel ca şi în 4,18, aparţine apostolilor. În 13,12 este „a Domnului” prin Paul. La fel şi verbul *didasco* are sensul de a vesti.

[22] Cf. H. CONZELMANN, *Die Apostolgeschichte*, 23: „În menţionarea învăţăturii apostolilor accentul este pus pe conţinut, tradiţia pe care Luca însuşi o transmite în cărţile sale”.

pre o aşa-numită poziţie „protocatolică”[23] în scrierea sfântului Luca[24]. În timp ce pentru Käsemann protocatolicismul lucan constă în „teoria tradiţiei şi a legitimării”, pentru S. Schultz[25] protocatolică nu este numai prezentarea lucană a figurii, a istoriei şi a teologiei lui Paul, ci şi întreagă teologia celor două volume a lucrării sale. Această teză este dezvoltată în şase puncte specifice:

1. Luca nu mai cunoaşte *aşteptarea iminentă* a Împărăţiei lui Dumnezeu; ca o consecinţă logică, el refuză teologia apocaliptică a creştinismului primar şi în locul acesteia apare „schematismul istoric” a cărui coloană vertebrală este constituită de ideea planului salvific al lui Dumnezeu.

2. În felul acesta, se ajunge la o „deplasare tipic protocatolică”: în centru apare ecleziologia cu tradiţia şi succesiunea apostolică, chiar dacă Luca nu dezvoltă un sistem complet cu ierarhie clericală, slujire episcopală monarhică şi sacramentalism.

3. Pentru prima dată, viaţa lui Isus este înţeleasă în mod logic ca un fenomen al istoriei trecute.

4. Conceptului protocatolic de Biserică îi corespunde neînţelegerea mesajului paulin al îndreptăţirii. Îndreptăţirea se dobândeşte prin fapte meritorii.

5. Opera sfântului Luca este „o iniţiativă antientuziastică”, a cărei intenţie antignostică este evidentă.

6. În sfârşit, etica sfântului Luca este protocatolică întrucât conţinutul etic este prezentat în mod substanţial prin exigenţe şi învăţături ale lui Isus. Judecata viitoare motivează conduita şi viaţa nu prin urgenţa şi apropierea ei, ci prin realitatea ei ineluctabilă.

În descrierea „protocatolicismului” în sensul unui prim stadiu (nu a unui moment pregătitor), al principiilor teologice pe care Biserica mare universală din secolul al II-lea le-a precizat, mai avem următoarele caracteristici: o *regula fidei* foarte bine delimitată, oficii ministeriale fixate în mod stabil, distincţia dintre preoţi şi laici, o interpretarea autoritativă a Sfintei Scripturi, concepţia despre Biserică ca instituţie salvifică şi culegerea „scrierilor apostolice”.

În sfârşit, putem spune, ca o concluzie a acestei prelegeri, că *Faptele Apostolilor* ne relatează istoria Bisericii în timpul anilor care au urmat după moartea

---

[23] Termenul *protocatolicism* a fost folosit pentru prima dată înainte de primul război mondial pentru a caracteriza o epocă din istoria antică a Bisericii.

[24] Iniţiatorul acestei poziţii este F.CH. BAUR şi Şcoala de la Tübingen. Reprezentanţii cei mai de seamă au fost: E. KÄSEMANN, *Amt und Gemeinde im Neuen Testament*, 1949; IDEM, *Exegetische Versuche und Besinnungen* etc; PH. VIELHAUER, *Zum Paulinismus*, 1950 etc.

[25] S. SCHULTZ,

şi învierea Mântuitorului. Găsim aici întemeierea Bisericii începând de sub cruce şi ziua de Paşti până în ziua Rusaliilor prin coborârea Duhului Sfânt asupra apostolilor, investirea acestora cu o putere de la Duhul Sfânt pentru a da mărturie despre Cristos în faţa tuturor oamenilor până la marginile pământului. Efectul predicării lor este constituit de convertiri şi de botezarea acelora care se deschid cuvântului. Aceştia iau parte cu asiduitate la învăţătura apostolilor, la frângerea pâinii, la rugăciunea comună şi trăiesc în caritate reciprocă, devenind semn şi provocare pentru cei din jur.

Riassunto

Il presente lavoro non intende esaurire tutti gli aspetti complessi della nascita e della strutturazione della Chiesa negli Atti. *Esso parte dall'analisi della terminologia e dai dibattiti suscitati da questa negli ambiti teologici già noti. Presenta poi gli inizi della chiesa secondo gli* Atti *e analizza poi i sommari lucani (At 2,42-47; 4,32-35; 5,12-16) sottolineando gli elementi fissi degli incontri dei cristiani. Sono dati che possono appoggiare l'ideea di un protocattolicesimo di Luca.*

IMN LA DEDICAREA BISERICII[1]
Vespere

Urbs Ierusalem beata

O cetate prea frumoasă eşti în cer Ierusalime,
Eşti cetatea păcii sfinte şi-a extazelor sublime.
Mâini divine, pricepute, te-au zidit cu măiestrie;
Construită eşti din piatră, însă piatra este vie.
Îngerii din înălţime, în iubirea lor aleasă,
Împletitu-ţi-au cunună, te-au gătit ca pe-o mireasă.

Stau pe ziduri, să vegheze, îngeri, duhuri pururi treze,
Şi cetatea-i aur toată: ziduri, turnuri, metereze.
Neatinsă de vreo pată, casta, gingaşa fecioară,
Pregătită pentru nuntă, pe pământ din cer coboară,
Strălucind cum nu pot ochii îndeajuns să o admire,
Iar Cristos în cale-i iese, căci Cristos îi este mire.

La cetatea minunată pe un singur drum se vine,
Dum pavat, cum se cuvine, cu smaralde şi rubine.
La intrarea în cetate e o poartă care are,
Admirabil încrustate, şiruri de mărgăritare.
Pe această poartă intră numai cei ce-n viaţă poartă
Crucea Domnului, cu dânsul îndurând aceeaşi soartă.

Suferinţa şi prigoana e ciocanul şi e dalta,
Este mâna de maestru cum pe lume nu e alta
Care taie, şlefuieşte, şi din suflete creştine
Face pietre preţioase, netezite, drepte, fine,
Ce fiind apoi zidite şi mereu adăugate,
Fac din ce în ce să crească sfânta Domnului cetate.

Preamărire şi-nchinare ţie, veşnicule Tată.
Ţie, Fiule, mărire îţi aducem totodată.
Să-ţi aducă tot pământul slavă Duhule Preasfinte,
Tu ce eşti îmbrăţişarea şi iubirea lor fierbinte.
Inefabilă Treime, pe vecie să te-adore,
Sfinţi şi îngeri laolaltă în a cerului splendoare.

---

[1] Cf. *Jubilate Deo*, 323-324.